

Новите мерки за превенция на изпирането на пари

Георги Петрунов*

Резюме: Изпирането на пари е престъпление, което сериозно застрашава международната и националната сигурност. Интензивните усилия за противодействие на тази престъпна дейност продължават повече от три десетилетия. Все по-важно място сред тези усилия заемат превантивните мерки, с които са ангажирани широк кръг от задължени лица. Стремешът към усъвършенстване на превенцията на изпирането на пари намира израз в периодична промяна на нормативните изисквания. Статията разглежда най-новите мерки за превенция на изпирането на пари, които са резултат от приемането на две нови директиви от Европейския парламент и Съвета на Европа съответно през 2015 г. и 2018 г., както и на приемането на изцяло нова правна рамка в България през 2018 г. и нейните изменения от края на 2019 г. Изследвано е престъплението изпиране на пари, развитието на неговото противодействие и са представени основни елементи от новите мерки за превенция на изпирането на пари на европейско и национално ниво.

Ключови думи: изпиране на пари, превенция, престъпност.

JEL: A14, G28, K42.

Увод

Изпирането на пари е един от значимите проблеми пред националната и международната сигурност. Рисковете от изпирането на пари са свързани както

със значителното му разпространение, особено в периода на глобализация, така и поради множеството негативни ефекти, които води след себе си за икономиката и финансовата система (Петрунов, 2016). Именно изпирането на пари е процесът, чрез който престъпниците натрупват значима икономическа мощ и могат безнаказано да използват пари, придобити от престъпна дейност, в легалната икономика. От гледна точка на общите суми, въввлечени в изпирането на пари, Джефри Робинсън (Робинсън, 2005) го определя като една от най-големите индустрии в света. Изпирането на пари води не само до повишаване на икономическата мощ на престъпниците, но и до проникването им в други сфери на обществото. С икономическата власт идва и политическата до степен, в която държавата започва да функционира според законите на престъпността (Cheloukhine, 2008). Явление, което според изследователи (Glenny, 2009) се наблюдава в почти всички бивши комунистически страни, както е и България.

Значимостта на заплахата, която представлява изпирането на пари, изисква и адекватен отговор. През последните три десетилетия постепенно се развива и налага идеята, че затрудняване използването на приходите от престъпната дейност и отнемането на имуществото на престъпниците премахва едновременно мотива (печалбата) и средствата (оборотния капитал) за извършване на бъдещи престъпления (Naylor, 2002). От края на 80-те години на XX век досега са развити редица мерки за превенция и наказване на изпирането на пари. Динамич-

* Георги Петрунов е доктор, доцент в катедра „Икономическа социология“ на УНСС.

ният и сложен характер на явлението предполага необходимостта от непрекъснато допълване и усъвършенстване на мерките за неговото противодействие.

Статията има за цел да разгледа най-новите мерки за превенция на изпирането на пари. Те са свързани с приетите в Република България през 2018 г. изцяло нов Закон за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП) и през 2019 г. Правилник за неговото прилагане. Промените в националното законодателство следват инициативите в рамките на Европейския съюз, по-точно – приетата през 2015 г. Директива (ЕС) 2015/849 на Европейския парламент и на Съвета за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма (т.нар. Четвърта директива). В средата на 2018 г. бе приета и Пета директива срещу изпирането на пари (Директива (ЕС) 2018/843 на Европейския парламент и на Съвета за изменение на Директива (ЕС) 2015/849 за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма и за изменение на директиви 2009/138/ЕО и 2013/36/ЕС). В статията последователно се анализират престъплението изпиране на пари, развитието на неговото противодействие и основни елементи от новите мерки за превенция на изпирането на пари на европейско и национално ниво. В заключение се акцентира върху тенденцията на развитие и основните характеристики на въведените нови мерки за превенция на изпирането на пари.

1. Престъплението изпиране на пари

Изпирането на пари е престъпление против финансовата система, насочено към узаконяване на незаконно придобит доход. Това е вторична престъпна дейност, която се случва след като е извършено предикатно престъпление, в резултат на което или

заради което възниква незаконният доход. Изпирането на пари започва с плодовете от предикатно престъпление и завършва със средства, които могат да бъдат използвани за всякакви цели безопасно или поне с минимален риск от разкриване (Levi and Reuter, 2006). Изпирането на пари е процес, при който пари, генерирани от престъпна дейност, се появяват така, сякаш са получени от легална дейност (Петрунов, 2013). То засяга обществените отношения, които пречат навлизането във финансовата система и движението в нея на имуществата без законен произход (Пушкарова, 2014).

Изпиране на пари е фраза със съвременен произход, но идеята е с дълга традиция и стремежът за „скриване на незаконния произход на парите е може би толкова старо, колкото и самата престъпност“ (Chaikin and Sharman, 2009, с. 15). Изследователи (Trehan, 2004; Muller et al., 2007; Unger, 2013) отбелязват, че самата фраза „изпиране на пари“ се свързва с американските гангстери от началото на XX век. Осъждането на Ал Капоне през 1931 г. за неплатени данъци е трябвало да послужи като урок за престъпниците, които да им покаже, че незаконно придобитото имущество не може да бъде използвано безнаказано (Madinger, 2006). В съдебно решение за първи път терминът „изпиране на пари“ е употребен в дело, свързано с конфискуване на колумбийски наркосредства в САЩ през 1982 г. (Savona and Manzoni, 1999). В последното десетилетие на XX век се затвърждава разбирането, че изпирането на пари представлява съществен компонент за успешното функциониране на престъпността и като такъв се разглежда като сериозно престъпление в много гържави по света (Platt, 2015). Изпирането на пари дори е определено (Strafer, 1989) за престъплението на 90-те години на XX век. Изследователите (Levi and Reuter, 2006) го поставят на първо място по разнообразие на форми, участници и условия на изпълнение.

Обикновено изпирането на пари се раз-

глежда като процес, състоящ се от три фази – пласиране, напластяване и интеграция (Петрунов, 2013). След като бъде получен незаконен доход, с него се извършват определени операции, например парични средства се пласират във финансовата система (пласиране). След това с тези средства се извършват поредица операции, които се напластяват една върху друга, така че парите да се отдалечат максимално от източника, от който са генерирани (напластяване). В края на процеса, когато незаконният произход на парите е прикрит, те се използват в легалната икономика (интегриране). Въпреки съществуващия консенсус сред изследователите за трите фази, през които преминава процесът на изпиране на пари, те са по-скоро генерализация и не съществуват непременно в този строг вид.

В отговор на престъплението изпиране на пари възниква и се развива през годините система от мерки за неговото противодействие. В следващите части от статията ще бъдат представени превантивните мерки срещу изпирането на пари.

2. Възникване и развитие на мерките за превенция на изпирането на пари

Възникването на мерките за превенция на изпирането на пари е свързано със създадената през 1989 г. Специална група за финансови действия срещу изпирането на пари (FATF). Година по-късно групата изготвя 40 препоръки срещу изпирането на пари, които след няколко промени и днес задават основните стандарти за противодействие на това престъпление. След последните съществени промени от 2012 г. на превантивните мерки са посветени почти половината препоръки. Сред тях са: идентификация и проверка на клиента; съхраняване на информация; разширени мерки относно рискови ситуации (видни политически личности, кореспондентски банкови отношения, гъщерни дружества и клонове на чуждестранни фирми и други); въ-

трешен контрол; докладване на съмнителни операции; мерките, отнасящи се до нефинансовите институции и професии, които също са обект на изискванията за противодействие на изпирането на пари; разкриване на действителния собственик и други. Разработваните от Специалната група мерки се приемат за минимални глобални стандарти в превенцията на изпирането на пари, които се доразвиват в европейските директиви.

Първата директива на ЕС е приета през 1991 г. от Европейския парламент и Съвета на Европа. Това е Директива (91/308/ЕИО) за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари. В нея се акцентира на важната роля на частния сектор в превенцията на изпирането на пари и са заложили много от мерките, прилагани в следващото десетилетие. Такива мерки са, например, задължението за идентификация на клиентите, изискването за съхраняване на писмени документи и предоставяне на доклади, свързани със съмнителни сделки, операции и клиенти, създаване на вътрешни правила за контрол и предотвратяване на изпирането на пари и други.

През 2001 г. е приета Втората директива на ЕС (2001/97/ЕО), която допълва първата. С нея се разширява обхватът на задължените лица, които прилагат превантивните мерки. Така към списъка се включват нефинансови институции като брокери на недвижими имоти, експерт-счетоводители и адвокати. Четири години по-късно е приета Третата директива (2005/60/ЕО) на Европейския парламент и Съвета на Европа, която за първи път включва като част от мерките и такива срещу финансирането на тероризма. В нея се извежда изискване към задължените лица за идентификация на действителния собственик на клиента, а в определени случаи, посочени в документа, се налага и изготвянето на комплексна проверка. С директивата се налага идеята за прилагане подход за оценка на риска относно съмнителни за изпиране на пари операции и клиенти.

След Третата директива на ЕС са приети две нови директиви, които ще бъдат разгледани по-подробно в следващата част от статията.

3. Новите мерки за превенция на изпирането на пари в Европейските директиви

Като резултат от бързото развитие на съвременния свят и проблемите, свързани с престъпността, правната рамка за превенция на изпирането на пари в ЕС се развива динамично. Последните две европейски Директиви (известни като Четвърта и Пета директива), приети съответно през 2015 г. и 2018 г., въвеждат новите мерки.

В Четвъртата директива (Директива (ЕС) 2015/849) се полагат усилия за запълване пропуските, които първите три директиви на ЕС оставят относно прозрачността на финансовите операции и по-конкретно възможностите, които офшорните юрисдикции предоставят за укриване на действителния собственик на юридически лица. Директивата разширява лицата, обхванати от системата за превенция на изпиране на пари, и тя вече се отнася и за брокери на недвижими имоти (включително по отношение на сделки за отдаване под наем), при които месечният наем възлиза на или надвишава 10 000 евро или тяхната равностойност в друга валута; както и търговци и посредници на произведения на изкуството (включително художествени галерии и аукционни къщи), когато стойността на сделката или на свързаните сделки възлиза на или надвишава 10 000 евро или тяхната равностойност в друга валута. На комплексна проверка подлежат и хазартни фирми (включително и за онлайн залагания) в случаите когато клиентите желаят да направят залог или да получат печалби от минимум 2000 евро.

Въвеждат се по-строги мерки спрямо бизнес отношенията с видни политически

личности от страната и чужбина. Спрямо тези лица трябва да се прилага разширена комплексна проверка; да се гарантира, че е известен произходът на средствата, обект на операцията; да се уведомява служител на ръководна позиция за бизнес отношенията с лице, попадащо в тази категория. За хората, които попадат в категорията видни политически личности, е необходимо да се прилагат повишени мерки за комплексна проверка поне една година след напускане на поста. Същото се отнася и за свързаните с тях лица. Директивата обръща особено внимание на ползата от наблюдение на бизнес отношенията и своевременна оценка при промяна на някое от условията.

Изисква се създаване на централен регистър на действителни собственици на юридическите лица, информация за който се получава от задължените лица. Събират се данни за името, дата на раждане, гражданство, местожителство, притежавани дялове и други, като тази информация е достъпна не само за компетентните органи, но и за всяко лице, което има законен интерес. Във връзка с това изискване се налага и въвеждане на ясни правила и процедури за разкриване на събраната информация, чрез което да се създаде баланс между прилагания контрол и защитата на личните данни и правата на лицата. Премахва се възможността за автоматично освобождаване от комплексна проверка, съществуваща в Третата директива. Задължените лица все още могат да прилагат опростена комплексна проверка, но само след оценка на риска и аргументиране на искането.

Като цяло, основен акцент в Четвъртата директива е поставен върху рисковия подход – от държавите се изисква да изготвят национална оценка на риска от изпиране на пари, задължените по ЗМИП лица да разработят политики и да прилагат мерки за комплексна проверка на клиентите, базирани на оценка на риска. С повише-

но внимание трябва да се третира и клиенти от гържави извън ЕС; като особено рискови се определят страните, в които не се прилагат ефективно и в цялост изискванията за противодействие на изпирането на пари. Въвеждат се и изисквания относно звената за финансово разузнаване, чрез които да се засили сътрудничеството и да се улесни обмяната на информация.

Още докато гържавите въвеждат в националните си законодателства изискванията на Четвъртата директива, е приет текстът на т.нар. Пета директива (Директива (ЕС) 2018/843). Тя е резултат от Плана на Европейската Комисия, приет през 2016 г., за предотвратяване използването на финансовата система за престъпни цели. Петата директива прави съществена промяна, като разширява обхвата на мерките върху нови сектори. В кръга на задължените лица се включват вече и доставчици на услуги за обмяна на виртуални валути и доставчици на портфейли, които предлагат попечителски услуги; агенти и посредници при покупка и отдаване под наем на недвижими имоти и търговци на изкуства. Петата директива разширява стоките, които подлежат на докладване, като включва такива с висока стойност и произведения на изкуството. Добавят се и сделки, свързани с нефт, оръжия, ценни метали, тютюневи изделия, културни артефакти и други.

С Петата директива се забранява разкриване и поддържане на анонимни банкови сейфове. Намаляват се и праговете при използване на анонимни предплатени платежни карти, като границата се сваля от 250 на 150 евро, а за онлайн операции – на 50 евро. Освен това са разрешени само карти, издадени в рамките на ЕС, освен ако не са издадени в страни със законодателство, което се счита за равно със стандартите на ЕС в тази област. Разширява се достъпът до информация за действителните собственици на юридическите лица, като регистрите трябва да станат национални

и свързани. От гържавите членки се изисква да поддържат взаимосвързани, публично достъпни национални регистри на действителните собственици.

4. Новите мерки за превенция на изпирането на пари в България

Мерките за превенция на изпирането на пари в Република България следват европейските директиви в тази област. Трябва да се отбележи, обаче, че законодателството в страната се въвежда със закъснение и то започва да се развива след средата на 90-те години на XX век. За привеждане на българското законодателство в съответствие с новите европейски директиви, през 2018 г. е приет изцяло нов Закон за мерките срещу изпирането на пари, а от началото на следващата 2019 г. е в сила и Правилникът за прилагане на Закона за мерките срещу изпирането на пари (ППЗМИП). През месец февруари и месец май на същата 2019 г. се въвеждат изменения и допълнения в ЗМИП, с което се цели подобряване транспонирането на изискванията на Четвъртата директива на ЕС в българското законодателство. От декември 2019 г. влиза в сила Закон за изменение и допълнение на ЗМИП, с който се въвеждат изискванията на Петата директива на ЕС. Това налага и нови промени в ППЗМИП, които отразяват и изисквания резултат от приетия Делегиран регламент (ЕС) 2019/758 на Комисията за допълване на Директива (ЕС) 2015/849 на Европейския парламент и на Съвета.

В новия закон се поставя специален акцент върху извършването на оценка на риска от изпиране на пари и на рисковия подход при прилагане изискванията на закона. В резултат на това, мерките за превенция използването на финансовата система за целите на изпирането на пари са допълнени и разширени спрямо отменения ЗМИП. В следващите части ще бъдат обобщени и представени накратко някои от основните мерки, които задължените лица трябва да прилагат.

4.1. Комплексна проверка на клиентите

Първата стъпка за превенция изпирането на пари, от чието прилагане до голяма степен зависят следващите етапи, е осъществяването на идентификация и проверка на клиентите, с които задължените лица работят. И в отменения ЗМИП, и в Правилника за неговото приложение бяха разписани конкретни правила за начина, по който задължените лица трябва да идентифицират своите клиенти, най-вече прилагайки принципа „Опознай своя клиент“. В новия ЗМИП тази част от мерките за превенция на изпирането на пари е значително разширена, като се извеждат по-подробни изисквания за комплексна проверка на клиентите. Последната включва следните елементи:

- идентифициране на клиенти и проверка на тяхната идентификация въз основа на документи, данни или информация, получени от надеждни и независими източници;
  - идентифициране на действителния собственик и предприемане на подходящи действия за проверка на неговата идентификация по начин, който дава достатъчно основание на задълженото лице да приеме за установен действителния собственик, включително прилагане на подходящи мерки за изясняване на структурата на собственост и контрол на клиента;
  - събиране на информация и оценка на целта и характера на деловите взаимоотношения, които са установени или предстои да бъдат установени с клиента;
  - изясняване на произхода на средствата в предвидените в закона случаи;
  - текущо наблюдение върху установените делови взаимоотношения и проверка на сделките и операциите, както и своевременно актуализиране на събраните документи, данни и информация.
- Комплексната проверка и информацията,

която ще бъде събрана в резултат на нейното прилагане, са основните елементи в процеса по предпазване на финансовата система от навлизане в нея на незаконно придобити активи. Данните, които ще се изискват за идентификация на клиента, зависят от вида на самия клиент, неговата дейност и от степента на риск, който е определено, че клиентът представлява за съответното задължено лице.

Новият ЗМИП предвижда облекчаване режима на прилагане на изискванията на закона за юридически лица с нестопанска цел, чиито оборот не надвишава 20 000 лева. Въпреки това, за тях се изисква предприемане съобразно риска на подходящи мерки за наблюдение на операциите и сделките, които извършват, и в случай на промяна на обстоятелствата са предвидени конкретни процедури за събиране на информация за бенефициенти, дарители и партньорски юридически лица.

С промените в ЗМИП се въвежда нов режим за установяване произхода на средствата. Докато в отменения закон произходът на средствата се удостоверява с декларация от страна на клиента, то в новия закон такава се допуска само като допълнителен източник на информация.

Задължените лица трябва да поддържат актуална информацията за своите клиенти и за извършваните от тях операции и сделки, като периодично преглеждат и актуализират при необходимост поддържаните бази от данни и клиентски досиета. Не се допуска откриване или поддържане на анонимна сметка или сметка на фиктивно име, както и откриване или поддържане на анонимни депозитни сертификати. В случаите, когато задълженото лице не може да идентифицира клиента и действителния собственик на средствата, то е длъжно да откаже извършването на операцията или сделката, или установяването на делови взаимоотношения, в т.ч. откриването на сметка. Когато става въпрос за вече установени делови взаимоотношения, но комплексната проверка е възпре-

пятствана, то тогава отношенията трябва да бъдат прекратени.

Освен общите правила за комплексна проверка на клиентите, законодателят е предвидил условия, при които може да се прилага опростена или разширена комплексна проверка. Първата може да бъде приложена само в случай на нисък риск от изпиране на пари или липса на съмнение за такова, както и ако клиентът не спада към тези, които изискват разширена проверка. Освен това е необходимо да се вземе разрешение на служител на висша ръководна длъжност, както и предварително уведомяване на специализирана административна дирекция „Финансово разузнаване“ на Държавна агенция „Национална сигурност“ за идентифицираните категории клиенти с по-нисък риск и намерението да се прилагат опростени мерки за комплексна проверка спрямо тях. В закона са предвидени различни хипотези, при които може да се прилага опростена комплексна проверка. Това не отменя изискването за идентифициране на клиента, събиране на информация за него и проверка на нейната актуалност, установяване произхода на средствата.

Законодателят утвърждава случаи, в които е задължително провеждането на разширена комплексна проверка. В чл. 35, ал. 1-7 от ЗМИП се посочва, че такава се прилага при случаите, когато:

- се встъпва в делови взаимоотношения с лица, които са от категорията на т.нар. видни политически личности и със свързаните с тях лица;
- при делови взаимоотношения или случайна операция с клиенти от високорискови държави;
- при продукти, операции и сделки, които биха могли да доведат до анонимност и по отношение на които не са предвидени допълнителни мерки по ЗМИП;
- при нови продукти, бизнес практики и механизми за доставка, когато същите са оценени като високорискови;
- във връзка с нови технологии при нови

или вече съществуващи продукти, бизнес практики и механизми за доставка, когато са оценени като високорискови;

- при сложни или необичайно големи сделки или операции, както и операции и сделки без явна икономическа или законна цел;
- при кореспондентски отношения с кредитна институция или финансова институция от трета държава.

Този списък е задължителен, но не изчерпва случаите за провеждане на разширена комплексна проверка. Освен тях, такава проверка трябва да се приложи винаги, когато се установи по-висок риск от изпиране на пари. В случаи, когато клиентите са определени като средно-рискови или високо-рискови, задълженото лице трябва да е особено внимателно с проверката и да определи точно какъв е рискът. Всяко едно взаимоотношение с тези клиенти изисква разширени процедури за идентификация и проверка, чрез които да се постигне сигурност, че не съществува съмнение за изпиране на пари. Освен това, трябва да се прецени дали документите, които се представят, са надеждни.

Според изискванията на европейските директиви за превенция на изпирането на пари, трябва да се обръща особено внимание на категорията видни политически личности, определена като високо-рискова група, и свързаните с тях лица.

Осъществяване на комплексната проверка на клиента преследва две основни цели: 1) да се направи по-трудно за престъпниците да използват финансовата система за изпиране на пари; 2) да се осигурят проследими следи за клиентите при евентуално разследване от страна на компетентните органи. Нейното изпълнение зависи в най-голяма степен от начина, по който я прилагат задължените лица. Това показва тяхната значима роля в целия процес по превенция на изпирането на пари.

4.2. Рисковият подход в превенцията на изпирането на пари

Значима новост в ЗМИП е акцентът, който се поставя върху рисковия подход като съществен елемент от системата за превенция на изпирането на пари. Европейските директиви насочват страните към провеждане на национални оценки на риска, които отчитат техния капацитет и опит във всеки сектор, прилагащ изискванията за изпиране на пари. Те трябва да идентифицират, оценяват и разбират рисковете от изпиране на пари и да предприемат съизмерими превантивни мерки (European Commission, 2019).

В новия ЗМИП задълженията за прилагане на рисков подход са изведени като отделна Глава седма, като се утвърждават условията и критериите за изграждане на:

- Наднационална оценка на риска – подготвяна от Европейска комисия (ЕК);
- Национална оценка на риска – подготвяна от САД „Финансово разузнаване“ на ДАНС, актуализира се на всеки две години и взема предвид резултатите от наднационалната оценка на риска и препоръките на ЕК;
- Оценка на риска от задължените субекти – собствени оценки на риска с цел да установят, разберат и оценят рисковете от изпиране на пари;
- Оценка на риска от професионални организации и сдружения – могат да изготвят оценки на риска от изпирането на пари на секторно равнище.

В публикуваната през януари 2020 г. първа българска Национална оценка на риска (НОР) се прави подробен анализ на рисковете от изпиране на пари в страната, като се вземат предвид факторите на заплахата; субекти, ангажирани с дейности по изпиране на пари (местни физически и юридически лица, чуждестранни физически лица; чуждестранни и местни видни политически личности; финансови сектори и

сектори на нефинансови бизнеси; професии и продукти, използвани за целите на изпирането на пари.

При изготвяне на оценките на риска задължените субекти трябва да вземат предвид резултатите от националната оценка на риска. Трябва да се отчитат съществуващите рискови фактори – дейност на клиента, тържавата на произхода и мястото на осъществяване на дейността, видове предлагани услуги, естество на исканата операция и сделка и т.н. Базирайки се на оценката на риска, задължените лица провеждат определен тип комплексна проверка – опростена или разширена, за да създадат клиентски профил. Приложението на рисковия подход не се изчерпва само с еднократното първоначално идентифициране на риска за съответната организация, а изисква системно наблюдение и поновяване на оценката.

4.3. Събиране, съхраняване и разкриване на документи, данни и информация

След осъществяване на комплексна проверка, при която е събрана необходимата информация за идентификация на клиента, произхода на средствата и действителния собственик, лицата, прилагащи ЗМИП, са задължени да събират и съхраняват тази информация. Последната трябва да е на разположение както на служителите на задълженото лице, за да могат да осъществяват периодична проверка на клиентския профил и своевременно да откриват промени в дейностите, така също и да бъде предоставяна и разкривана при поискване на компетентните органи. Съобразявайки се с изискванията на европейските директиви, българският законодател изисква от задължените лица да съхраняват информацията, събрана за техните клиенти за срок от 5 години. Този срок започва да тече от началото на календарната година,

следваща годината на прекратяването на отношенията. Без правилното събиране и съхраняване на информацията, според Дъг Хоптън (Hopton, 2016), системата за превенция изпирането на пари не би могла да бъде ефективно прилагана.

В ЗМИП и ППЗМИП са изведени случаи, при които задължените лица трябва да разкриват информация. Това са:

- при съмнение за изпиране на пари и/или за наличие на средства с престъпен произход;
- при узнаване за изпиране на пари или за средства с престъпен произход се уведомява незабавно САД „Финансово разузнаване“ на ДАНС;
- при поискване от страна на САД „Финансово разузнаване“ на информация относно съмнителни операции, сделки или клиенти. Определеният задължителен срок, в рамките на който трябва да бъде предоставена исканата информация, е три работни дни, като срокът може да бъде съкратен или удължен от САД „Финансово разузнаване“;
- при всяко плащане на стойност над 30 000 лв. или тяхната равностойност в чужда валута, извършено от или на клиент в рамките на установените отношения или при случайни сделки или операции.

Тези условия показват съществената роля, която задължените лица и техните служители имат за ефективността на системата за превенция на изпирането на пари. Тяхната способност и ангажираност добросъвестно да откриват сред многобройните клиенти и операции това, което е съмнително за изпиране на пари, е от ключово значение за превенцията на това престъпление. Експерти (Bazley and Foster, 2004) отбелязват, че често задължените лица свързват мерките за превенция на изпирането на пари само с въпросите, които възникват в началото на деловите отношения с клиента. За да се избегне този риск, в новия ЗМИП се

предвижда периодична проверка на идентификацията на клиента и информацията, събрана за него. Както отбелязват експертите, наблюдението и проверката е дейност, която започва от самото начало на контакт с клиента и продължава през целия период на взаимоотношения между него и задълженото лице: „Това е активен, а не пасивен процес, при който трябва да се отчита всяка една промяна в дейността или профила на клиента“ (Bazley and Foster, 2004, с. 109).

4.4. Вътрешна организация и контрол на дейността на задължените лица

Задължените лица по ЗМИП са длъжни да приемат вътрешни правила за контрол и предотвратяване изпирането на пари, които се прилагат и по отношение на техни клонове и дъщерни дружества в чужбина. Вътрешните правила разглеждат процедурите за прилагане на практика на мерките за превенция на изпирането на пари. Те трябва да бъдат приети в срок до 4 месеца след регистрацията на задълженото лице.

Съдържанието на вътрешните правила е описано в ЗМИП, като новите изисквания за съдържанието на вътрешните правила включват: ясни критерии за разпознаване на съмнителните операции или сделки и клиенти; реда за използването на технически средства за предотвратяване и разкриване изпирането на пари и финансирането на тероризма; система за вътрешен контрол върху изпълнението на задълженията по ЗМИП; възможност за извършването на преглед както от вътрешен, така и от независим одит за проверка и оценка на вътрешните правила и процедурите за тяхното прилагане; вътрешна система за оценка на риска и определяне на рисковия профил на клиентите; съответстващи на степента на риск политики, механизми за контрол и процедури за управление на рисковете от изпиране на пари; правила и организация за изпълнение на задълженията за изясняване произхода на средствата и източника на

имущество; условията и реда за събиране, съхраняване и разкриване на информация; времевите интервали, през които се преглеждат и актуализират поддържащите бази от данни и клиентските досиета; разпределение сред служителите на отговорността за прилагане на изискванията по ЗМИП; правила за организиране и за работа на специализираната служба (ако има такава), както и правилата за обучение на служителите в нея; правила за обучение на останалите служители; процедура за анонимно и независимо подаване на вътрешни сигнали от служители за нарушения на закона; други правила, процедури и изисквания съобразно особеностите на дейността на задълженото лице.

Заключение

Новите мерки за превенция на изпирането на пари не са свързани с промяна в концепцията и парадигмата по отношение противодействието на това престъпление. Те са насочени към утвърждаване и развитие на система, базирана на оценка на риска и разширяване ролята на задължените лица. България следва новите тенденции в развитието на мерките за превенция на изпирането на пари и е въвела в законодателството си изискванията на европейските директиви в това отношение. Докато в началните години на развитие на системата за превенция на изпирането на пари гържавата и нейните институции са имали определяща роля в противодействието на този престъпен феномен, то с промените, въведени с Четвърта и Пета директива на ЕС, задължените лица са тези, които са натоварени с основни превантивни функции. В това отношение, задължените лица оспорват дори главната роля на гържавата (de Oliveira, 2018). Те заемат първата линия, предпазваща навлизането на пари с незаконен произход във финансовата система. Задължените лица са тези, които решават кой клиент, сделка или операция представлява риск и кой не, какво да докла-

дват като съмнително за изпиране на пари и какво не (Helgesson and Mörth, 2018). Нещо повече, рисковият подход изисква и насърчава активното участие на задължените лица (Unger and van Waarden, 2009). Приемането на рисковия подход като елемент от системата за превенция на изпирането на пари, увеличаващ нейната ефективност, означава, че задължените лица „са приемани като съобразителни актьори, а не като незнаещи деца, които трябва да бъдат научени“ (Unger and van Waarden, 2009, с. 959).

Налагането на рисковия подход като основен принцип в областта на превенцията на изпирането на пари може да влезе в противоречие със спецификите на някои дейности на задължените лица. Това противоречие произтича, според изследователи (Helgesson and Mörth, 2018), от трите основни презумпции, върху които този подход е изграден: отговорност от страна на задължените лица; разпознаваеми рискове от страна на задължените лица; активно действие от страна на задължените лица.

Първата характеристика означава, че основната отговорност за определяне на това кое е рисково и кое – не, се прехвърля върху задължените лица. Освен това се предполага, че рисковете от изпиране на пари могат да бъдат разпознати, което да предизвика действие от страна на служителите на задължените лица за спиране на съмнителните операции и тяхното докладване. Тези изисквания, според изследователите, могат да влязат в противоречие с характеристиките на определени професии, каквито са например адвокатите, и с принципа за поверителност между клиент и адвокат. В тази връзка, започват да се появяват призови за изследвания и оценки на начина, по който задължените лица – тези, които стоят на първата линия в системата за превенция на изпирането на пари – възприемат мерките, наложени в тази област, и как успяват да ги прилагат на практика.

Наблюденията на Леви и др. (Levi et al.,

2018) също показват, че сякаш е прието за гадено, че системата за превенция на изпирането на пари ще има положително влияние върху благосъстоянието, без тя да е подложена на оценка на ефективността и разходите (преки и непреки) от нейното прилагане. Това не означава, че усилията за противодействие на изпирането на пари нямат желаната ефект, но изискват по-добра оценка на начина, по който се прилагат мерките, различното влияние, което оказват върху отделните задължени лица, върху развиващите се гържави и различните сектори в тях, или с други думи – необходимо е събирането на достоверни доказателства за ефективността на системата. А последното несъмнено налага необходимост от повече изследвания, събиране на данни и информация за самото престъпление и оценки на прилаганите политики в тази сфера, за да може да се установи дали мерките срещу него водят до ограничаване на изпирането на пари.

Цитирани източници:

- Петрунов, Г., 2013. Противодействие на изпирането на пари, София, Издателски комплекс – УНСС.
(Petrunov, G., 2013. Protivodeystvie na izpiraneto na pari, Sofia, Izdatelski kompleks – UNSS)
- Петрунов, Г., 2016. Изпиране на пари: мащаб, ефекти, публични политики, София, Издателски комплекс – УНСС.
(Petrunov, G., 2016. Izpirane na pari: mashtab, efekti, publicni politiki, Sofia, Izdatelski kompleks – UNSS)
- Пушкарова, И., 2014. Изпиране на пари. Разграничение от близки до него престъпления, *Теза*, 8, с. 59-81.
(Pushkarova, I., 2014. Izpirane na pari. Razgranichenie ot blizki do nego prestaplenia, *Teza*, 8, s. 59-81)
- Робинсън, Дж., 2005. Как се перат големите пари. Тероризмът, престъпленията и

- мръсните пари в офшорния свят, София, Анимар.
(Robinson, J., 2005. *Kak se perat golemite pari. Terorizmat, prestapleniata i mrasnite pari v ofshornia svyat*, Sofia, Animar)
- Bazley, S. and C. Foster, 2004. *Money Laundering: Business Compliance*. England, Lexis-Nexis.
- Chaikin, D. and J.C. Sharman, 2009. *Corruption and Money Laundering*. New York, Palgrave Macmillan.
- Cheloukhine, S., 2008. The Roots of Russian Organized Crime: From Old-Fashioned Professionals to the Organized Criminal Groups of Today. *Crime, Law & Social Change*, 50, pp. 353-374.
- de Oliveira, I.S., 2018. The governance of the financial action task force: an analysis of power and influence throughout the years. *Crime, Law & Social Change*, 69(2), pp. 153-172.
- Glenny, M., 2009. *McMafia: Seriously Organized Crime*. London, Vintage.
- Helgesson, K. S. and U. Mörth, 2018. Client privilege, compliance and the rule of law: Swedish lawyers and money laundering prevention. *Crime, Law & Social Change*, 69(2), pp. 227-248.
- Hopton, D., 2016. *Money Laundering. A Concise Guide for All Business*. Abingdon, Routledge.
- Levi, M. and P. Reuter, 2006. Money Laundering. *Crime and Justice*, 34(1), pp. 289-375.
- Levi, M., P. Reuter and T. Halliday, 2018. Can the AML system be evaluated without better data? *Crime, Law & Social Change*, 69(2), pp. 307-328.
- Madinger, J., 2006. *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*. Boca Raton, CRC Press.
- Muller, W., C. Kalin and J. Goldsworth (eds.), 2007. *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*. Chichester, John Wiley & Sons.

Икономическу теорию

Cornell University Press.

Platt, S., 2015. *Criminal Capital. How the Finance Industry Facilitates Crime*. London, Palgrave Macmillan.

Savona, E. and F. Manzoni, 1999. *European Money Trails*. Amsterdam, Harwood Academic Publishers.

Strafer, R., 1989. Money Laundering: the Crime of the '90's. *American Criminal Law Review*, 27, pp. 149-207.

Trehan, J., 2004. *Crime and Money Laundering:*

The Indian Perspective. The Hague, Kluwer Law International.

Unger, B., 2013. Money Laundering Regulation: from Al Capone to Al Qaeda, in B. Unger and D. van der Linde (eds.), *Research Handbook on Money Laundering*. Cheltenham, Edward Elgar, 19-32.

Unger, B. and F. van Waarden, 2009. How to dodge drowning in data? Rule- and risk-based anti-money laundering policies compared. *Review of Law and Economics*, 5,(2), pp. 953–985.